

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Проблемні питання визначення осіб, які беруть участь у справах про визнання спадщини відумерлою

Бичкова С.С., доктор юридичних наук, професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу НАВС

Справи про визнання спадщини відумерлою розглядаються у порядку окремого провадження. Незважаючи на наявність окремої глави у ЦПК України, присвяченої особливостям провадження у справі про визнання спадщини відумерлою, у теорії та на практиці виникає багато питань при тлумаченні і застосуванні відповідних законодавчих положень. При цьому більшість проблем пов'язана з визначенням заявника і заінтересованих осіб у відповідних справах.

Згідно ч. 1 ст. 1277 ЦК України, ст. 274 ЦПК України заявником у справах про визнання спадщини відумерлою є орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Достатньо часто в інтересах держави в особі органу місцевого самоврядування до суду з відповідною заявою звертається прокурор. Це дало підстави деяким науковцям стверджувати, що суди припускаються помилки, коли відкривають провадження у справі про визнання спадщини відумерлою у разі подання заяви прокурором. Пояснюють свою позицію вчені тим, що заявником в аналізованій категорії цивільних справ може бути тільки визначений законом орган місцевого самоврядування [2, с. 781].

Ми не можемо погодитися з таким поглядом, виходячи з того, що заявником у справах окремого провадження є особа, в інтересах якої відкрито провадження у цивільній справі. Прокурор же належить до іншої групи осіб, які беруть участь у справі, - органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Останні ніколи не стають заявниками у справах окремого провадження при зверненні до суду з заявами в інтересах інших осіб. Однак право на таке звернення має здійснюватися лише у випадках, передбачених законом.

І хоча у гл. 9 розділу IV ЦПК України спеціально не обумовлено право органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, на звернення до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою, не можна стверджувати і про його відсутність. Право таких органів та осіб передбачено у ч. 2 ст. 3 ЦПК України, а також у нормах спеціальних законів.

Зважаючи на те, що із заявою про визнання спадщини відумерлою може звернутися не лише орган місцевого самоврядування, але і його представник (адже у ч. 1 ст. 38 ЦПК України встановлено виняток щодо участі у цивільній справі представника тільки для справ про усиновлення), і органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, необхідно внести зміни до ст. 276 ЦПК України. Тому пропонуємо, врахувавши сказане, викласти цю норму у такій редакції: «Суд відмовляє у відкритті провадження у справі про визнання спадщини відумерлою, якщо заяву подано до спливу одного року з часу відкриття спадщини».

Слід також розрізнити участь у цивільному процесі органу місцевого самоврядування у разі, коли він є заявником у справі, й у разі, коли він належить до органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. А тому роблять помилку автори, які аргументують свою позицію щодо повноважень органу місцевого самоврядування на звернення до

суду про визнання спадщини відумерлою нормами, присвяченими органам та особам, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб [4, с. 339].

Заінтересованими у розгляді справи є особи, на права та обов'язки яких може вплинути рішення у справі. Так, заінтересованими особами в аналізованій справі можуть бути, зокрема, співвласники спадкового майна, відказоодержувачі, сервітуарії [2, с. 783-784], кредитори і боржники спадкодавця, особи, у яких зберігаються речі спадкодавця або які претендують на речі, що знаходилися у спадкодавця на праві користування, володіння або оренди [3, с. 752], особи, які є потенційними спадкоємцями, спадкоємці, які пропустили строк для прийняття спадщини, та ін.

Науковці вважають, що до заінтересованих осіб у такому разі належить і нотаріус. Обгрунтовують вони свою позицію тим, що саме нотаріуси несуть обов'язки з приводу охорони спадкового майна, ведуть спадкові справи, тому вони зацікавлені в тому, щоб спадщина не залишалась відкритою тривалий строк [3, с. 752]. Така позиція не пояснює повною мірою, чому нотаріус має визнаватися заінтересованою особою, адже він не може пришвидшити подання до суду заяви про визнання спадщини відумерлою, а також сам процес розгляду і вирішення відповідної цивільної справи.

На погляд В. М. Кравчука та О. І. Угриновської, нотаріус, який учиняв нотаріальні дії за місцем відкриття спадщини, виконавець заповіту, управитель спадщиною можуть бути залучені судом як свідки [1, с. 604].

Ми частково приєднуємося до позиції указаних науковців, оскільки нотаріус не може бути заінтересованим у результатах розгляду і вирішення справи про визнання спадщини відумерлою (що є обов'язковою ознакою осіб, які беруть участь у справі, до яких належать, відповідно до ч. 2 ст. 26 ЦПК України, і заінтересовані особи у справах окремого провадження), а отже, може залучатися до цивільного процесу у разі необхідності тільки як свідок.

Однак, зважаючи на те, що відповідно до ч. 4 ст. 39 ЦПК України права, свободи та інтереси спадкоємців особи, яка померла або оголошена померлою, якщо спадщина ще ніким не прийнята, захищає виконавець заповіту або інша особа, яка вживає заходів щодо охорони спадкового майна, такі особи є заінтересованими у результатах розгляду справи про визнання спадщини відумерлою, адже рішення суду вплине на їх матеріальні права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Кравчук В. М. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В. М. Кравчук, О. І. Угриновська. - [2-ге вид., переробл. і допов.]. - Х. : Фактор, 2010. - 800 с.
2. Курс цивільного процесу : [підруч.] / [В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. - Х. : Право, 2011. - 1352 с.
3. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар : у 2 т. / С. Я. Фурса, С. І. Фурса, С. В. Щербак ; за заг. ред. С. Я. Фурси. - Т. 1. - К. : Вид. Фурса С. Я. ; КНТ, 2006. - 912 с. - (Серія «Процесуальні науки»).
4. Цивільний процес України : [підруч.] / [Ківалов С. В., Мінченко Р. М., Погрібний С. О. та ін.] ; за ред. Р. М. Мінченко, І. В. Андрієва. - Х. : Одісей, 2012. - 496 с.